

Η ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση ενηλίκων και η μεταβολή του ρόλου των εκπαιδευτών.

Κ. Τσινάρη

Ερευνήτρια, katerina.tsinari@gmail.com

Περίληψη

Η συγγραφέας μελετά τις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις του ρόλου του εκπαιδευτή ενηλίκων μετά την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στην δουλειά του και τις επιπτώσεις αυτών στην διδασκαλία του. Η παρούσα εργασία παρουσιάζει μια ποιοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Γερμανία το δεύτερο εξάμηνο του 2009 στο πανεπιστήμιο Humboldt-Universität zu Berlin. Η αξιολόγηση των συνεντεύξεων γίνεται με την μέθοδο της δόμησης περιεχομένου (inhaltliche Strukturierung), ενώ καταδεικνύεται η πραγματική χρήση των νέων τεχνολογιών στην πράξη της διδασκαλίας. Τέλος, παρουσιάζονται οι χαρακτηριστικότερες δραστηριότητες ενός *E-εκπαιδευτή ενηλίκων* (όπως ονομάζει η συγγραφέας τον εκπαιδευτή ενηλίκων που διδάσκει μέσω νέων τεχνολογιών) και τα χαρακτηριστικά μιας νέας *E-κουλτούρας διδασκαλίας και μάθησης*, που έχει αρχίσει να αναπτύσσεται στο πλαίσιο αυτό.

Λέξεις Κλειδιά: νέες τεχνολογίες, εκπαιδευτής ενηλίκων, νέες κουλτούρες διδασκαλίας και μάθησης.

1. Εισαγωγή

Ο εκπαιδευτής ενηλίκων εργάζεται σήμερα σ' ένα περίπλοκο τομέα, με τις ευθύνες του για την ποιότητα της διδασκαλίας και της μάθησης ν' αυξάνονται συνεχώς. Το επαγγελματικό του προφίλ δεν είναι ενιαίο και το αντικείμενό του μπορεί να είναι διαφορετικού είδους κάθε φορά. Γι' αυτό το λόγο έχει ξεκινήσει μια τεράστια επιστημονική συζήτηση στην Ευρώπη με θέμα την επαγγελματικότητα του εκπαιδευτή ενηλίκων και τις πιθανές νέες απαιτήσεις του επαγγέλματος του σε μια εποχή ψηφιακής τεχνολογίας.

Εδώ και μερικές δεκαετίες ζούμε στην κοινωνία της πληροφορίας, στην οποία οι εργασιακές σχέσεις μεταβάλλονται συνεχώς, με τους εργαζόμενους ν' αναγκάζονται ν' αλλάζουν συχνά θέσεις και επαγγέλματα. Η τελευταία έρευνα του CEDEFOP με τίτλο *Future Skill Supply in Europe* δείχνει ακριβώς αυτήν την είσοδο νέων επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας και τις νέες απαιτήσεις των εργοδοτών από τους υποψηφίους. Αυξημένος ψηφιακός γραμματισμός και ικανότητα ταχείας διάκρισης των αμέτρητων πληροφοριών που υπάρχουν στο διαδίκτυο είναι δυο από τα πιο σημαντικά προσόντα του μελλοντικού εργαζόμενου.

Στην Γερμανία διαθέτουν πάνω από το 78% των σπιτιών υπολογιστή και πάνω από

το 73% είναι συνδεδεμένα και στο διαδίκτυο (Statistisches Bundesamt Deutschland 2009). Από αυτούς τους χρήστες το 37% κάνει χρήση του διαδικτύου με μαθησιακούς σκοπούς και το 3,5% για να συμμετέχει σε κάθε είδους διαδικτυακά μαθήματα (Commission of the European Communities, 2008). Η εντυπωσιακή αύξηση χρήσης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια δικαιολογείται κυρίως από τις αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις π.χ. ηλεκτρονική μετεκπαίδευση στον χώρο και χρόνο της δουλειάς.

Οι αλλαγές στον τρόπο εκπαίδευσης και μάθησης των ενηλίκων, όπως π.χ. η ανάγκη τους για εκπαίδευση στον χρόνο και τόπο που οι ίδιοι επιλέγουν, είναι αυτές που προκάλεσαν την αλλαγή του προφίλ του εκπαιδευτή ενηλίκων στην Γερμανία. Πέρα από τις θεωρητικές γνώσεις του αντικειμένου του, πρέπει σήμερα να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει και τις νέες τεχνολογίες στην διδασκαλία του. Πρέπει να είναι εξοικειωμένος με τη νέα διδακτική, με τη χρήση διαφορετικών μεθόδων και μέσων και να είναι άριστος σε θέματα επικοινωνίας (Schübler & Thurnes, 2005; Kraft, 2002).

Σήμερα συνεχίζει να υπάρχει ένα ερευνητικό κενό σχετικά με την έκταση χρήσης των νέων τεχνολογιών από τους εκπαιδευτές ενηλίκων και την μεταβολή του ρόλου τους. Είναι ακόμη πάρα πολύ δύσκολο να πει κανείς με ακρίβεια, το πόσοι εκπαιδευτές διαθέτουν εκείνες τις απαραίτητες δεξιότητες που τους επιτρέπουν να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες αποτελεσματικά.

Με τον όρο νέες τεχνολογίες στην παρούσα εργασία εννοούμε εκείνα τα μέσα επικοινωνίας, που είναι εξαρτώμενα από το διαδίκτυο. «Τα παλιά μέσα συνεχίζουν να παίζουν τον ρόλο τους, αφού και στο διαδίκτυο δουλεύουμε με κείμενο, εικόνα και ήχο. Νέες είναι κυρίως οι διατάξεις και οι συνενώσεις τους, όπως και οι διαφορές στην ταχύτητα και την μετάδοση» (de Witt & Czerwionka 2007, σελ.16). «Οι νέες τεχνολογίες διαχωρίζονται στα ασύγχρονα και στα σύγχρονα μέσα» (ό.π., σελ.17). Μερικά απ' αυτά παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 1: Ασύγχρονα και Σύγχρονα Μέσα

Ασύγχρονα Μέσα	Σύγχρονα Μέσα
E-Mail	Chat
Diskussionsforen	Videokonferenzen
Computer Conferencing	Whiteboard
Podcast	Application Sharing
Weblogs	Elektronische Meetings
News Groups, Usenet	Supportsysteme
Wikis	
Online Datenbanken	

(ό.π., σελ.96)

2. Μεθοδολογία

Η παρακάτω έρευνα είχε ως στόχο να παρουσιάσει τον μεταβλημένο ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων από τη στιγμή που χρησιμοποιεί συστηματικά στη διδασκαλία και στα σεμινάρια του τις νέες τεχνολογίες. Η έρευνα ολοκληρώθηκε στις αρχές του 2010 στο Βερολίνο με συνεντεύξεις που διεξήχθησαν με ειδικούς εκπαιδευτές (ExpertInneninterviews). Για τη συγκεκριμένη μελέτη επιλέχθηκε η μέθοδος των συνεντεύξεων, μιας και η συνέντευξη παίζει έναν πολύ κεντρικό ρόλο στην ποιοτική έρευνα (Friebertshäuser, 1997). Η διαδικασία εύρεσης των εκπαιδευτών ενηλίκων που πληρούσαν τα κριτήρια συμμετοχής και που θα δέχονταν να δώσουν συνέντευξη ήταν δύσκολη. Η πρώτη προσέγγιση έγινε με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και εστάλisan πάνω από 40 e-mail σε ιδρύματα εκπαίδευσης ενηλίκων και επιχειρήσεις που είχαν ένα ξεχωριστό τμήμα εκπαίδευσης προσωπικού με νέες τεχνολογίες. Τελικά επελέγησαν συνολικά 5 E-εκπαιδευτές, που προέρχονταν από διάφορα δημόσια κέντρα μετεκπαίδευσης και οι οποίοι έδωσαν συνέντευξη απαντώντας σ' ένα προσχεδιασμένο ερωτηματολόγιο με ανοιχτές ερωτήσεις (leitfadengestützte Interviews). Το προσχέδιο που χρησιμοποιήθηκε περιείχε συνολικά 5 ενότητες ερωτήσεων με διαφορετικές θεματικές, εξασφαλίζοντας έτσι τη συγκρισιμότητα των απαντήσεων των συνεντεύξεων (Friebertshäuser, 1997). Οι ενότητες ήταν: ο ρόλος, νέες τεχνολογίες, κουλτούρα διδασκαλίας και μάθησης, οι εκπαιδευόμενοι και προτάσεις-προβλήματα.

Όλες οι συνεντεύξεις καταγράφηκαν σε μαγνητόφωνο και στη συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν σε αρχεία μορφής Word. Για λόγους ανωνυμίας τα ονόματα των συνεντευξιζόμενων κωδικοποιήθηκαν με τους κωδικούς να δίνονται με τη χρονική σειρά που πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις (E1-E5). Σχετικά με τους συνεντευξιζόμενους: Ο E1 είναι εκπαιδευτής του σεμιναρίου *Γερμανικά ως ξένη γλώσσα* και διδάσκει με τη μέθοδο *Blended-Learning*· ο E2 διδάσκει *Excel* αποκλειστικά online και *Προγραμματισμό* ως *Blended-Learning* σεμινάριο· ο E3 διδάσκει 3 σεμινάρια *Λογιστικής* όλα online· ο E4 προσφέρει μαθήματα *PowerPoint* επίσης online, ενώ τέλος ο E5 διδάσκει *Word* και *βασικές αρχές των Windows* ως online σεμινάρια. Με τον όρο *Blended-Learning* εννοούμε τα σεμινάρια, που ένα μέρος τους πραγματοποιείται σε αίθουσες διδασκαλίας και ένα μέρος τους από απόσταση. Αντιθέτως, τα online σεμινάρια είναι αυτά που γίνονται εξολοκλήρου από απόσταση και στα οποία ο εκπαιδευόμενος ίσως να μη δει ποτέ τον εκπαιδευτή του.

Η επεξεργασία των συνεντεύξεων έγινε με βάση την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, η οποία σύμφωνα με τον Mayring χωρίζεται σε 3 βασικές τεχνικές. Στην συγκεκριμένη έρευνα εφαρμόστηκε η τεχνική της δόμησης, «η οποία έχει ως στόχο να φιλτράρει το υλικό δημιουργώντας μια συγκεκριμένη δομή. Αυτή η δομή εφαρμόζεται έπειτα πάνω στο υλικό με τη μορφή ενός συστήματος κατηγοριών. Έτσι, όλα τα κομμάτια του κειμένου που ταιριάζουν σε κάποια κατηγορία, αποσπώνται συστηματικά από το υλικό» (Mayring 2007, σελ. 82κ.κ.) και κατατάσσονται στις κατηγορίες. Αυτή η τεχνική χωρίζεται με τη σειρά της σε 4 υποκατηγορίες, από τις οποίες στην εν λόγω έρευνα επιλέχθηκε η λεγόμενη δόμηση περιεχομένου

(Inhaltliche Strukturierung), κατά την οποία «το υλικό εξάγεται από συγκεκριμένα κομμάτια του κειμένου και κατόπιν συνοψίζεται» (ό.π., σελ. 59). Στη συνέχεια παρατίθενται επιλεκτικά κομμάτια των συνεντεύξεων και από τους 5 εκπαιδευτές, τα οποία οδήγησαν σε ποικίλα συμπεράσματα, που ενδεικτικά αναφέρονται στο τελευταίο κομμάτι της εργασίας. Οι κατηγορίες ήταν: η αντίληψη των εκπαιδευτών για τον νέο τους ρόλο, οι χρησιμοποιούμενες νέες τεχνολογίες, τα θετικά των νέων τεχνολογιών, τα αρνητικά των νέων τεχνολογιών, η σημασία του όρου κουλτούρες μάθησης για τους εκπαιδευτές, οι νέες κουλτούρες διδασκαλίας και μάθησης και οι προοπτικές για το μέλλον.

2. Τα σημαντικότερα αποτελέσματα της έρευνας

2.1. Η αντίληψη των εκπαιδευτών για τον νέο τους ρόλο

Το πρώτο πράγμα που δείχνουν τα αποτελέσματα της έρευνας είναι ότι οι συνεντευζιαζόμενοι συνειδητοποιούν την αλλαγή του ρόλου τους: (...) [*Έτσι είναι*], ο ρόλος του εκπαιδευτή έχει όντως αλλάξει. (...) *Σήμερα είναι κανείς περισσότερο ενθαρρυντής, βοηθός, σύμβουλος* (...) (E1, σελ.1κ.κ.).

2.2. Οι χρησιμοποιούμενες νέες τεχνολογίες

Επίσης, από τα λεγόμενά τους φάνηκε, πως οι E-εκπαιδευτές χρησιμοποιούν στα σεμινάρια τους κυρίως την πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης Moodle και το E-Mail και λιγότερο εργαλεία όπως είναι τα wikis, τα podcasts, το φόρουμ, το chat, το YouTube και οι βίντεο-διασκέψεις. Ως εκ τούτου χρησιμοποιούνται λοιπόν, περισσότερα ασύγχρονα και λιγότερα σύγχρονα μέσα, εκ των οποίων το Moodle φαίνεται να είναι αυτήν τη στιγμή το πιο διαδεδομένο LMS.

2.3. Τα θετικά των νέων τεχνολογιών

Η ευελιξία τόπου και χρόνου για τους E-εκπαιδευτές και τους εκπαιδευόμενους παρουσιάζεται ως το σημαντικότερο πλεονέκτημα των νέων μεθόδων διδασκαλίας σε όλες τις συνεντεύξεις: *Οπότε έρχεται ο κάθε εκπαιδευόμενος την στιγμή που θέλει μέσα στην πλατφόρμα, κάνει τις ασκήσεις του όποτε τον βολεύει και δεν ξέρει ακριβώς τι κάνουν οι υπόλοιποι συμμετέχοντες στο σεμινάριο πέρα από κάποια μηνύματα τους στο φόρουμ* (E2, σελ.11). Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της ανεξαρτησίας των εκπαιδευομένων, όπως και οι αναπτυσσόμενες δεξιότητες οργάνωσης και αυτοδιδασκαλίας τονίζονται εξίσου. Η καλύτερη επίβλεψη και εντονότερη κινητοποίηση των εκπαιδευομένων από τους εκπαιδευτές αποτελούν περαιτέρω πλεονεκτήματα της χρήσης των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση ενηλίκων: *Σε κάθε περίπτωση είναι ο εκπαιδευόμενος (...) περισσότερο αυτοδίδακτος [και μπορεί έτσι] να ορίσει μόνος του [τον ρυθμό του σεμιναρίου του]* (E3, σελ.29κ.κ.). Οι συνεντευζιαζόμενοι αναφέρουν ως θετικές πτυχές της online διδασκαλίας ακόμη το βέλτιστο μαθησιακό αποτέλεσμα των εκπαιδευομένων και την απεριόριστη διαθεσιμότητα του διδακτικού υλικού στο διαδίκτυο: *[έχουμε] όλα τα μέσα, όλα τα έγγραφα μόνιμως διαθέσιμα και προσβάσιμα* (E5, σελ. 47).

2.4. Τα αρνητικά των νέων τεχνολογιών

Σε αντίθεση με τους de Witt & Czerwionka 2007, Apel 2007, Kraft 2003 και Schrader 2005, οι οποίοι προβάλουν θετικά τους νέους τρόπους επικοινωνίας και συνεργασίας που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες σε απομακρυσμένους και άγνωστους μεταξύ τους ανθρώπους, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι εκφράζονται κριτικά σχετικά με αυτές τις δυνατότητες επικοινωνίας, όπως και με την ποιότητα της διδακτικής στα σεμινάρια τους, αφού βλέπουν τον χρόνο δουλειάς τους ν' αυξάνεται σημαντικά: *Απαιτείται περισσότερος χρόνος δουλειάς, γιατί κανείς απλά πρέπει να κάνει πολύ πιο ακριβείς διατυπώσεις. Και γιατί πρέπει κανείς να τα δώσει όλα κομματάκομματι, βήμα-βήμα* (E5, σελ. 46). Η έλλειψη προσωπικής ή συναισθηματικής επαφής μεταξύ εκπαιδευομένων και E-εκπαιδευτών, αλλά και μεταξύ των εκπαιδευομένων είναι κάτι που επίσης φανερά ενοχλεί. Ακόμη, η απόλυτη εξάρτηση από την τεχνολογία, η δυσκολία των E-εκπαιδευτών για παράδειγμα να ελέγξουν την πορεία λύσης των ασκήσεων από τους εκπαιδευόμενους, αλλά και η μη συνεπής και τακτική συμμετοχή στα σεμινάρια είναι περαιτέρω μειονεκτήματα της ενσωμάτωσης των νέων τεχνολογιών. Τέλος, φαίνεται δύσκολο, το γεγονός ότι *[ο εκπαιδευόμενος] είναι αναγκασμένος να επιβάλει στον εαυτό του για ένα σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα επανειλημμένα το να δουλεύει μόνος online. (...) Ο καθένας πρέπει να πείσει και να πείσει τον εαυτό του γι' αυτό* (E4, σελ. 37), κάτι που δυσαρεστεί τους περισσότερους.

2.5. Η σημασία του όρου κουλτούρες μάθησης για τους εκπαιδευτές

Στην συνέχεια της συνέντευξης γίνεται ξεχωριστή ερώτηση στους συνεντευξιαζόμενους σχετικά με την κατανόηση του όρου *κουλτούρες μάθησης*. Τελικά υπάρχουν διαφορετικές απόψεις για τον όρο, αφού δύο από τους πέντε E-εκπαιδευτές επισημαίνουν την σύνδεση των λέξεων μάθηση και κουλτούρα και τονίζουν την αλλαγή των όρων στο πέρασμα του χρόνου και ειδικά μετά την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών. Δύο άλλοι εκπαιδευτές τονίζουν ιδιαίτερα το ρόλο των εκπαιδευτών, διακρίνοντας μέσα στον όρο κουλτούρα μάθησης ιδίως μια: *μορφή μαθήματος, ένα βαθμό ελευθερίας, [την δυνατότητα επιλογής του περιεχομένου, επιλογής των μεθόδων ή γενικά διάφορες μορφές μεταδοτικότητας]* (E2, σελ. 17). Για ορισμένους συνεντευξιαζόμενους οι ανάγκες και ο νέος ρόλος των εκπαιδευομένων περιλαμβάνονται στον όρο αυτό, όπως και η ποικιλομορφία των μέσων και ο νέος τρόπος ζωής που συνδέεται με αυτά.

2.6. Οι νέες κουλτούρες διδασκαλίας και μάθησης

Χαρακτηριστικά για τις νέες κουλτούρες διδασκαλίας και μάθησης είναι η ελευθερία και η ευελιξία, σχετικά με την επιλογή και χρήση των μέσων από μεριάς εκπαιδευομένων, κάτι που ο Klingonky χαρακτήρισε ως αποκέντρωση του ρόλου του εκπαιδευτικού. Οι E-εκπαιδευτές προσαρμόζονται στους επιμέρους ρυθμούς μάθησης των εκπαιδευομένων και τους παρακινούν να συνεχίζουν παρά τις δυσκολίες. Αυτό σημαίνει, πως η απαίτηση που υπήρχε από τους εκπαιδευτές ν' ακολουθούν όλοι οι εκπαιδευόμενοι μια κοινή πορεία μάθησης δεν υφίσταται πια. Αυτός ο ρόλος του εκπαιδευτή, όπως και αυτές οι συνθήκες επικοινωνίας υφίστανται

πια μόνο σε κονστρουκτιβιστικές θεωρίες μάθησης (Εποικοδομισμός). Τέλος, η συνεχής βελτίωση του ψηφιακού υλικού από τους Ε-εκπαιδευτές αποτελεί πρόσθετο χαρακτηριστικό αυτής της κουλτούρας διδασκαλίας και μάθησης.

2.7. Οι προοπτικές για το μέλλον

Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη φράση ενός εκπαιδευτή: *Πιστεύω ήδη, πως η ηλεκτρονική μάθηση θα γίνεται όλο και πιο σημαντική στο μέλλον, όσο μειώνεται ο χρόνος των εργαζομένων στις επιχειρήσεις και όσο δεν αυξάνονται τα χρήματα ώστε να μετακινηθεί κάποιος και να παρακολουθήσει κάποιον ένα σεμινάριο για 3-4 μέρες* (Ε4, σελ. 39).

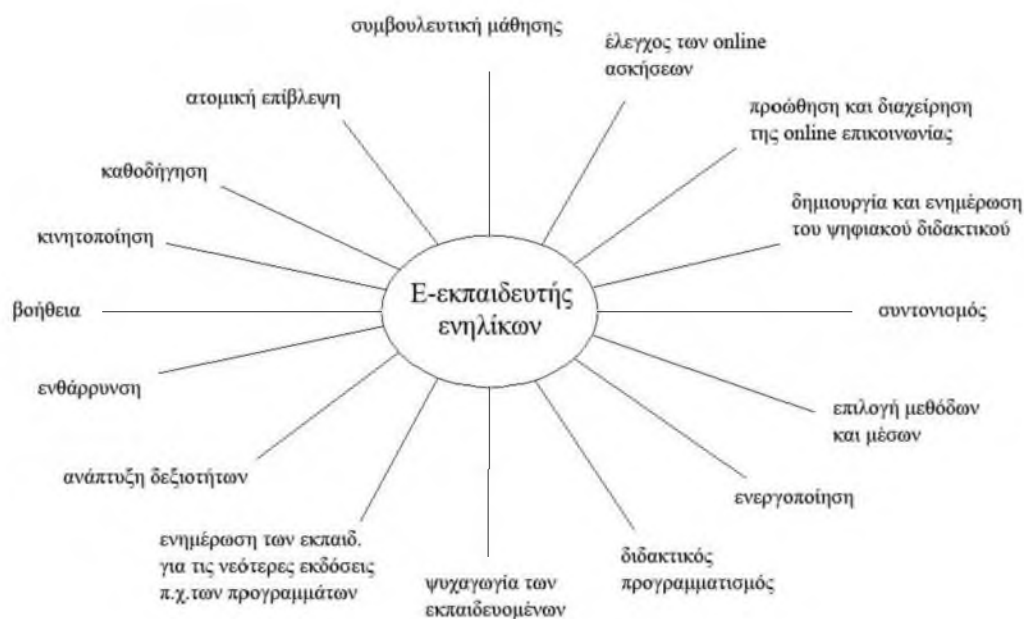
3. Συμπεράσματα

Αυτοί οι «μοντέρνοι» εκπαιδευτές περιέγραψαν μέσα στις συνεντεύξεις τους τόσο τα αρνητικά αυτής της κουλτούρας διδασκαλίας και μάθησης όσο και τα θετικά. Φαίνεται όμως, να υπάρχουν αρκετοί λόγοι, ώστε ν' αναπτυχτεί ο τομέας της εκπαίδευσης ενηλίκων προς αυτή την κατεύθυνση. Παραμένει βεβαίως ευθύνη του κάθε εκπαιδευτή ξεχωριστά να εξετάσει, προς τα πού εξελίσσεται αυτή η κουλτούρα και με ποιούς τρόπους θα μπορούσε ν' αποτελέσει μια επιτυχημένη εναλλακτική λύση για τον τομέα της εκπαίδευσης και συγκεκριμένα για την εκπαίδευση ενηλίκων στο μέλλον.

Η συγκεκριμένη εμπειρική έρευνα αποδεικνύει, πως οι Ε-εκπαιδευτές έχουν αναπτύξει συνείδηση του νέου τους ρόλου και μπορούν ν' αναγνωρίζουν και να διαχωρίζουν τους διαφορετικούς ρόλους που αναλαμβάνουν (π.χ. Blended-learning, online, κατά μέτωπο διδασκαλία κτλ). Η επίβλεψη και καθοδήγηση των εκπαιδευομένων κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων και η στοχευμένη ενεργοποίησή τους είναι σημαντικές πλευρές του ρόλου αυτού. Επιπλέον, η συμβουλευτική γίνεται αναπόσπαστο κομμάτι της δουλειάς τους. Οι Ε-εκπαιδευτές πρέπει να είναι διαθέσιμοι να βοηθήσουν, να διακρίνουν τα προβλήματα και τα κενά μάθησης των συμμετεχόντων, να μειώνουν τις μαθησιακές δυσκολίες και γενικότερα ν' αυξάνουν την ικανότητα των εκπαιδευομένων για μάθηση. Έτσι προωθούν την ατομική υπευθυνότητα και την κριτική σκέψη.

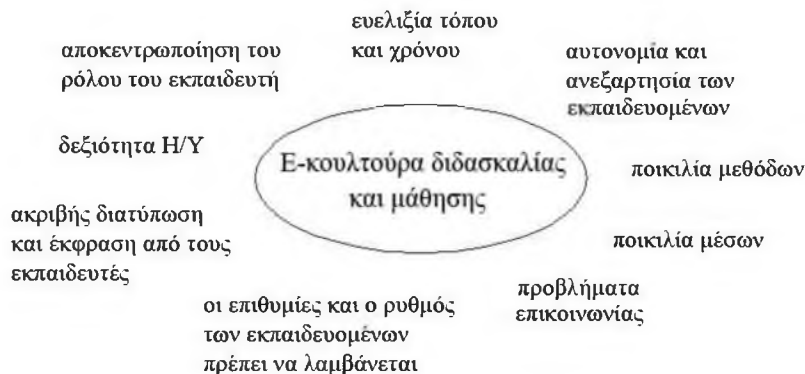
Η ενημέρωση των εκδόσεων των προγραμμάτων και η συνεχής βελτίωση του ψηφιακού διδακτικού υλικού αποτελεί μια ακόμη πρόκληση γι' αυτούς, όπως και η ενημέρωση των εκάστοτε εκπαιδευομένων για τις νεότερες εκδόσεις και την ύπαρξη νέων κειμένων, που πιθανώς έχουν μεταφορτωθεί ή σταλεί μέσω E-mail και προορίζονται για μελέτη. Πάντα οφείλουν να προσέχουν την ακρίβεια στις εκφράσεις τους, αλλά και την ευγένεια, που είναι πολύ σημαντική στην γραπτή επικοινωνία στο διαδίκτυο, ώστε να υπάρχουν λιγότερες εντάσεις, ερωτήσεις και απορίες. Φυσικά τα κείμενα πρέπει να είναι γραμματικά και συντακτικά ολόσωστα και οι διατυπώσεις των ασκήσεων εντελώς ξεκάθαρες.

Συμπερασματικά φαίνεται, πως εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι στην εκπαίδευση ενηλίκων μετά την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών χρειάζονται προηγμένες δεξιότητες, ώστε ν' αλληλεπιδράσουν σ' ένα κοινό επίπεδο. Ο E-εκπαιδευτής δεν είναι πια στο κέντρο της διδασκαλίας και τα σεμινάρια γίνονται όλο και πιο «μαθητοκεντρικά». Στην παρακάτω Εικόνα 1. σκιαγραφούνται οι κυριότερες δραστηριότητες των εκπαιδευτών ενηλίκων κατά την αλλαγή του ρόλου τους μετά την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών.

Εικόνα 1: Χαρακτηριστικές δραστηριότητες των E-εκπαιδευτών ενηλίκων

Η νέα κουλτούρα μάθησης απαιτεί μια νέα κουλτούρα διδασκαλίας είναι ο τίτλος ενός άρθρου από τον Stephan Dietrich. Και αυτή η νέα κουλτούρα διδασκαλίας, που πρόεκυψε μέσα από την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών, επηρεάζει με την σειρά της την νέα κουλτούρα μάθησης στην μετεκπαίδευση. Στην παρακάτω Εικόνα 2. σκιαγραφούνται τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της νέας E-κουλτούρας διδασκαλίας και μάθησης μετά την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών, σύμφωνα πάντα με τ' αποτελέσματα της συγκεκριμένης εμπειρικής έρευνας.

Εικόνα 2: Κύρια χαρακτηριστικά της νέας E-κουλτούρας διδασκαλίας και μάθησης

Στο κέντρο της προσέγγισης αυτής παραμένει ο άνθρωπος ως προσωπικότητα που συνεχίζει να μαθαίνει με βάση τις δικές του επιθυμίες, ιδέες, δεξιότητες και ειδικότητες. Δεν είναι πάντα αναγκαία η επινόηση νέων μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης. Τα προϋπάρχοντα στοιχεία μιας υπαρκτής κουλτούρας και οι επιτυχημένες εφαρμογές του παρελθόντος πρέπει να προσδιοριστούν, ώστε να βρεθούν πιθανές δυνατότητες βελτίωσης και εξέλιξης. Είναι απαραίτητο να συνεχίσουμε την μελέτη της αποτελεσματικότητας αυτών των διαδρομών μάθησης και να διερευνήσουμε τις επιπτώσεις τους σε ήδη γνωστούς τύπους μάθησης της εκπαίδευσης ενηλίκων και πιθανώς να πρέπει να εξετάσουμε και τις ομοιότητες και διαφορές που παρουσιάζονται κατά τόπους.

Ευχαριστίες

Σ' αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους αυτούς που με συμβούλεψαν και με στήριξαν στην διάρκεια της παραπάνω έρευνας. Για την επίβλεψη της ευχαριστώ την καθηγήτρια μου Prof. Dr. W. Gieseke. Επιπλέον, ευχαριστώ για την πολύπλευρη βοήθειά τους, τους καθηγητές του τμήματος Εκπαίδευσης Ενηλίκων της Φιλοσοφικής Σχολής του πανεπιστημίου Humboldt του Βερολίνου Prof. Dr. O. Schäffter και Prof. Dr. B. Kärplinger, όπως και την καθηγήτρια Prof. Dr. M. Fleige από το Ινστιτούτο Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής του πανεπιστημίου του Chemnitz. Επίσης, πολλά ευχαριστώ δίνω στους εκπαιδευτές ενηλίκων που δέχτηκαν να πάρουν μέρος στην έρευνα, όπως και στην οικογένεια και τους φίλους μου, που μ' ενθάρρυναν καθ' όλη τη διάρκειά της.

Βιβλιογραφία

Apel, H. (2007). Netzgestütztes Lernen. *Weiterbildung am Beginn des 21. Jahrhunderts, Festschrift für Wiltrud Gieseke* (Heuer, U. & Siebers, R.), Münster: Waxmann Verlag, pp. 74-88.

- de Witt, C. & Czerwionka, T. (2007). *Mediendidaktik*. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.
- CEDEFOP (2010). *Skills supply and demand in Europe: medium-term forecast up to 2020*. Luxembourg: Publications Office. Ανακτήθηκε 27/11/2010, από τη διεύθυνση <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/15540.aspx>
- CEDEFOP (2009). *Future Skill Supply in Europe: medium-term forecast up to 2020: synthesis report*. Luxembourg: Publications Office. Ανακτήθηκε 27/11/2010, από τη διεύθυνση http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4086_en.pdf
- Commission of the European Communities (2008). *The use of ICT to support innovation and lifelong learning for all, A report on progress*, Commission staff working document. Brussels, 09/10/2008. Ανακτήθηκε 27/11/2010, από τη διεύθυνση <http://ec.europa.eu/education/lifelonglearning-programme/doc/sec2629.pdf>
- Dietrich, S. (2004). Neue Lernkultur erfordert neue Lehrkultur- zur Veränderung professionellen Handelns. *Hessische Blätter für Volksbildung. Zeitschrift für Erwachsenenbildung in Deutschland*. 54 (2004/1). pp. 57-66.
- Friebertshäuser, B. (1997). Interviewtechniken- ein Überblick. *Handbuch Qualitative Forschungsmethoden in der Erziehungswissenschaft* (Friebertshäuser, B. & Prengel, A.), Weinheim/München: Juventa Verlag, pp. 371- 395.
- Klingovsky, U. (2009). *Schöne Neue Lernkultur, Transformationen der Macht in der Weiterbildung. Eine gouvernementalitätstheoretische Analyse*. Bielefeld: transcript Verlag.
- Kraft, S. (2002). Medienkompetenz und Medienkompetenzerwerb für Weiterbildner/innen. *Professionswissen und erwachsenenpädagogisches Handeln*, (Dewe, B. & Wiesner, G. & Wittpoth, J.), Beiheft zum Report, Dokumentation der Jahrestagung 2001 der Sektion Erwachsenenbildung der Deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft, Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag, pp.163-173.
- Kraft, S. (2003). Online-Lehren und –Lernen: Ergebnisse und Erfahrungen aus dem Projekt ENTER. *Multimedia- Didaktik in Wirtschaft, Schule und Hochschule*, (Thissen, F.), Berlin/Heidelberg: Springer- Verlag, pp. 161-173.
- Mayring, P. (2007). *Qualitative Inhaltsanalyse, Grundlagen und Techniken*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
- Schrader, J. & Berzbach, F. (2005). *Empirische Lernforschung in der Erwachsenenbildung/Weiterbildung*. In Internetservice texte.online des Deutschen Instituts für Erwachsenenbildung. Ανακτήθηκε 27/11/2010, από τη διεύθυνση http://www.die-bonn.de/espid/dokumente/doc-2005/schrader05_01.pdf
- Schüßler, I. & Thurnes, C. M. (2005). *Lernkulturen in der Weiterbildung*. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.

Statistisches Bundesamt Deutschland, Tabellen: *Private Nutzung von Informations- und Kommunikationstechnologien 2009, Durchschnittliche Nutzung des Internets durch Personen*. Ανακτήθηκε 27/11/2010, από τη διεύθυνση <http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Statistiken/Informationsgesellschaft/PrivateHaushalte/Tabellen/Content75/NutzungInternetAlter.templateId=renderPrint.psml>